

Kielitietoisia käytänteitä monikielisessä koulussa. Kokemuksia toimintatutkimuksesta. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 9 (3). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2018/kielitietoisia-kaytanteita-monikielisessa-koulussa-kokemuksia-toimintatutkimuksesta>.
SORJONEN, MARJA-LEENA – PERÄKYLÄ,

ANSSI – ESKOLA, KARI 2001: *Keskustelu lääkärin vastaanotolla*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
SORJONEN, MARJA-LEENA – RAEVAARA, LIISA 2006: *Arjen asiointia. Keskusteluja Kelan tiskin äärellä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
VÄLIVERRONEN, ESA 2016: *Julkinen tiede*. Tampere: Vastapaino.

Multimodaalinen näkökulma maahanmuuttajien suomen kielen oppimiseen ja käyttöön

Niina Lilja, Laura Eilola, Anna-Kaisa Jokipohja & Terhi Tapaninen (toim.): *Aikuiset maahanmuuttajat arjen vuorovaikutustilanteissa. Suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja mahdottomuudet*. Tampere: Vastapaino 2022. 280 s. ISBN 978-951-768-931-1.

Toisen kielen käytön ja oppimisen tutkimus on viime vuosina suuntautunut yhä enemmän tilanteisiin, joissa kieltä opitaan erilaisissa arjen vuorovaikutustilanteissa, irrallaan pedagogisesta kontekstista (*language learning in the wild*, ks. Wagner 2015; Lilja & Piirainen-Marsh 2019; Kurhila, Kotilainen & Kalliokoski 2019: 9). Tällöin kiinnostuksen kohteeksi voi nousta esimerkiksi oppimista tukeva materiaallinen ympäristö. Arvioitava teos *Aikuiset maahanmuuttajat arjen vuorovaikutustilanteissa* jatkaa tätä tutkimussuuntaa tiettyyn puhujaryhmään liittyvän, yhteiskunnallisesti varsin relevantin rajauksen kautta: tarkastelussa ovat aikuisten maahanmuuttajien arkiset vuorovaikutustilanteet luokan ulkopuolella ja niissä tarjoutuvat mahdollisuudet käyttää ja oppia suomea. Tässä mielessä teos muistuttaakin muutama vuosi

sitten ilmestynyttä kokoomateosta *Kielenoppiminen luokan ulkopuolella* (Kotilainen, Kurhila & Kalliokoski toim. 2019), jossa tarkastellaan kielenoppimista muun muassa pakohuonepelin lomassa, teatteriharjoituksissa ja kakkoskielisten sairaanhoitajaharjoittelijoiden ohjaustilanteissa. Käsillä olevassa teoksessa keskitytään kuitenkin tiettyyn maahanmuuttajaryhmään, turvapaikanhakijoihin ja pakolaisiin.

Teos on syntynyt professori Niina Liljan johtamassa tutkimusprojektissa Arjen vuorovaikutusta muotoilemassa. Teoksen toimittajat ovat kaikki projektin jäseniä ja suomi toisena kielenä -alan tutkijoita ja opettajia (tosin tekijöiden esittely puuttuu teoksesta).

Teoksen tausta, tavoitteet ja menetelmällinen kehys

Teoksen lähtökohtana on vallitseva yhteiskunnallinen tilanne: kasvava maahanmuutto ja tämänhetkinen kotoutumispolitiikka ja -järjestelmä sekä sitä kohtaan esitetty kritiikki. Teos ei kuitenkaan suoraan aseta tavoitteekseen tuottaa ratkaisuyrityksiä kotoutumispolitiikan haasteisiin. Lukuja sitovana yhteisenä tavoitteena on

sen sijaan tutkia kotoutumisen kannalta merkityksellisiä, luokan ulkopuolisia vuorovaikutustilanteita ja sitä, millaisia mahdollisuuksia tilanteet tarjoavat aikuisille maahanmuuttajille suomen kielen oppimiseen ja käyttämiseen (s. 13, 23–24). Tarkasteltavana on videoituja vuorovaikutustilanteita kokkouskursuilta sosiaaliseen sirkukseen, rakennustyömaalle, ohjaustilanteisiin ja torikojulle. Rajauksen ulkopuolelle jäävät ei-institutionaaliset rupattelut ystävien ja tuttavien välillä, sillä tällaista aineistoa on tekijöiden mukaan vaikea saada, mikä taas johtunee erityisesti turvapaikanhakijataustaisten aikuisten maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten ei-institutionaalisten kontaktien vähyydestä (s. 255). Tutkimuksellisesti teos kytkeytyy toisen kielen oppimisen tutkimukseen ja sen sisällä tutkimusperinteeseen, jossa oppimista tarkastellaan tilanteisena toimintana.

Teoksen pääasiallisena tutkimusmenetelmänä toimii multimodaalinen keskusteluanalyysi, jossa kielellisen vuorovaikutuksen lisäksi tarkastellaan systemaattisesti vuorovaikutuksen kehollista puolta (esim. Mondada 2014). Tutkimusmenetelmän valinta tulee erinomaisesti perustelluksi suhteessa teoksen eetokseen ja käsitykseen kielenoppimisesta: lopulta olennaisinta on se, että kielenkäyttäjä oppii toimimaan vuorovaikutuksessa (s. 251), ja tässä kehollisuus ja kulloisessakin tilanteessa tarjoutuvat materiaaliset resurssit ovat keskeisessä roolissa. Tutkimusmenetelmän valinta liittyy myös laajemmin näemykseen vuorovaikutuksen multimodaalisuudesta. Kehollisuuden rooli oppimisen, ymmärtämisen ja toimijuuden analysoinnissa onkin läsnä teoksessa varsin painotetusti, ikään kuin agendana, jolla toivotaan olevan vaikutusta myös opettamisen kehittämiseen (s. 18, 252).

Multimodaalinen keskusteluanalyysi näkyy myös aineistokatkelmien esittämisessä: kehollinen toiminta (kuten kat-

seet ja eleet) ja niiden kesto on merkitty yksityiskohtaisesti suhteessa puheeseen (ks. esim. Harjunpää, Mondada & Svinhufvud 2019). Tämä esitystapa palvelee luvuissa tutkittuja ilmiöitä, jotka usein ovat multimodaalisia, mutta on tunnetusti raskasta seurattavaa varsinkin totuttomalle lukijalle. Arvioitavassa teoksessa asia on ratkaistu kekseliäällä tavalla: aineistokatkelmat esitetään paitsi litteraateina myös sarjakuvina, joiden tekijänä on sarjakuvataiteilija Eeva Säilä. Eleet ja materiaallinen ympäristö tulevat sarjakuvissa hyvin näkyviin, ja käsitys tilanteesta syntyy nopeasti. Päällekkäispuhunta ja puheen tai eleiden ajoitus eivät kuitenkaan näy yhtä tarkasti kuin litteraateissa. Siksi onkin hyvä ratkaisu, että kirjassa käytetään rinnakkain molempia kuvaustapoja – tosin litteraattit ovat hyvin pienellä fontilla, mikä hankaloittaa lukemista. Paikoitellen herää kuitenkin kysymys, miksi sellaisetkin aineistokatkelmat, joiden avulla analysoidaan pääasiassa haastattelun sisältöä tai oppimisen reflektointia, on esitetty keskusteluanalyttisen tai jopa multimodaalisen litteroinnin käytäntein – onko litterointitapaa hyödynnettävä kautta linjan riippumatta siitä, mikä tutkimuksen fokus on?

Vaikka kaikissa osatutkimuksissa hyödynnetään videoituja aineistoja sekä multimodaalisen keskusteluanalyysin ajatuksia ja työtapoja, monet osatutkimukset ovat menetelmällisesti eklektisiä: Tutkijat ovat keränneet aineistoa etnografisesti niin, että he ovat olleet myös havainnoimassa nauhoitettavia tilanteita tai jopa osallistuneet niihin. Monissa tapauksissa aineistoa on nauhoitettu pidemmältä ajalta, vaikka muutoksen tarkastelu ei useimmissa teoksen artikkeleissa nousekaan keskiöön. Yhdessä artikkelissa (”Raksalla suomea oppimassa”) menetelmänä on videoitujen haastattelujen sisällönanalyysi, jota kuitenkin tutkitaan myös ”vuorovaikutuksellisen ja diskursianalyttisen linssin läpi” (s. 129). Valitut

menetelmät heijastavat kunkin artikkelin fokusta. Joissakin artikkeleissa keskiössä on keskustelunanalyttisen tarkastelutavan mukaisesti tietty vuorovaikutuskäytännne (kuten kysymykset, humoristiset jaksot tai kerronta) ja sen hienosyinen analyysi, kun taas toisissa näkökulma on laajempi ja selvemmin yhteiskunnallisesti tai pedagogisesti motivoitu.

Kokoelman rakenne ja kontekstualisointi

Teos jakautuu neljään osaan. Ensimmäisessä osassa teos asetetaan yhteiskunnalliseen ja tutkimukselliseen kontekstiinsa (luvut 1 ja 2). Osat II ja III sisältävät empiirisiä tapaustutkimuksia maahanmuuttajien suomen kielen käytöstä ja käytön mahdollisuuksista eri tilanteissa. Osa IV sisältää kokoavan ja tutkimuksen implikaatioita pohtivan loppuluvun.

Toimittajien kirjoittamassa luvussa 1 (”Johdanto: aikuisten maahanmuuttajien arki ja suomen kieli”) perustellaan kirjan relevanssi ja tutkimuskohde yhteiskunnalliselta kannalta: kieleen liittyvät kysymykset ovat olennainen osa kotoutumispolitiikkaa ja -koulutusta, mutta koulutukseen osallistuvien turvapaikanhakijoiden ja pakolaistaustaisten muuttajien kielenkäyttöä ja kielen oppimista ei ole vielä juurikaan tutkittu. Toisaalta sekä työelämän kielikäytänteet että ne vapaa-ajan vuorovaikutustilanteet, joissa tutkitavat ovat osallisina, vaativat enemmän tutkimusta. Näin saadaan lisätietoa siitä, miten kieltä voidaan oppia erilaisten arkisten vuorovaikutustilanteiden ohessa, mikä taas edistää kotoutumista.

Johdannossa luodaan myös katsaus toisen kielen käytön tutkimukseen ja sen kannalta olennaisiin käsitteisiin (esim. *kielenoppija*, *vuorovaikutuskompetenssi*) ja taustaoletuksiin. Olennaiseksi teoreettiseksi taustaksi asetetaan toisen kielen käytön ja oppimisen tutkimuksessa tapahtunut sosiaalinen ja kehollinen käänne. So-

siaalinen käänne liittyy ajatukseen siitä, että tutkimuksessa tulisi ottaa enemmän huomioon vuorovaikutustilanteessa oleva materiaallinen ekologia ja vuorovaikutukseen vaikuttavat muut ihmiset. Kehollisen käänteen myötä tutkimuksessa puolestaan korostuu koko kehon, ilmeiden, eleiden, asentojen ja liikkeiden merkitys oppimisprosessissa.

Luvussa 2 (”Miten tutkia arjen vuorovaikutustilanteita? Multimodaalisen keskustelunanalyysin näkökulma”) Niina Lilja kuvaa yksityiskohtaisesti ja havainnollisesti teoksen useimmissa luvuissa käytetyn tutkimusmenetelmän ja teoreettisen viitekehyksen. Yhtäältä luku antaa tietoa keskustelunanalyysin perusoletuksista ja tutkimusprosessin kulusta; painotettuina ovat aineiston keruuseen ja litterointiin liittyvät valinnat, jotka kirjoittajan mukaan jäävät vähemmälle muissa yleisesityksissä. Toisaalta luku kuvaa ja perustelee vakuuttavasti käsillä olevan teoksen menetelmällisiin valintoihin ja eettisiin kysymyksiin liittyviä ratkaisuja. Lisäksi luku hahmottelee lukijalle kielenoppimisen tutkimuksen, kakkoskielisen vuorovaikutuksen ja keskustelunanalyysin suhdetta. Taustoitus on teoskontekstista irrotettunakin erittäin käyttökelpoinen ja esimerkiksi opiskelijoille suositeltava johdatus multimodaaliseen keskustelunanalyysiin sekä aineiston keruun ja käsittelyn erityiskysymyksiin.

Empiiriset tutkimukset on jaettu kahteen osaan tutkittavien kielenkäytökontekstien mukaan. Osa II käsittelee harrastustoimintaa ja työelämää, osa III asiointi- ja ohjauskeskusteluja. Näiden osien sisällä fokus vaihtelee sen mukaan, keskitytäänkö tiettyssä tilanteessa keskeiseen vuorovaikutustoimintoon (esim. kysymykset) vai onko lähtökohdaksi ja fokuksena se toimintaympäristö, jossa kieltä opitaan ja käytetään (esim. rakennustyömaa, luokkahuoneen pedagoginen kokeilu). Teoksen jäsenyys olisi-kin voinut mukailla myös näitä analytytti-

siä lähtökohtia. Tilannetyyppien mukaan tehty jaottelu on toisaalta linjassa teoksen tavoitteen kanssa: sen ymmärtämisen, miten eri tilanteissa tarjoutuu mahdollisuuksia käyttää ja oppia suomea. Valitun jaottelun voikin ajatella palvelevan myös laajempaa lukijakuntaa.

Tapaustutkimuksia suomen kielen käytön ja oppimisen mahdollisuuksista

Empiirinen osa alkaa Anna-Kaisa Jokipohjan artikkelilla ”Kieltä kokkailun lomassa: aloittelevien suomen kielen käyttäjien sanastokysymykset”, jossa tarkastellaan maahanmuuttajille suunnatulla kokkauskurssilla tarjoutuvia mahdollisuuksia käyttää suomen kieltä. Keskiöön nousee se, kuinka kurssille osallistuvat maahanmuuttajat luovat omalla toiminnallaan kokkausvuorovaikutuksesta kielenoppimistilanteen. Tämä tapahtuu esittämällä kysymyksiä meneillään olevasta kokkaustoiminnasta ja siinä tarvittavista välineistä. Artikkelit toimii hyvänä ikkunana ”villiin”, luokkahuoneen ulkopuolella tapahtuvaan kielenoppimiseen, jossa kieltä voidaan oppia, vaikka se ei olisikaan tilanteen ensisijainen tavoite. Videonauhoidettujen tilanteiden analyysi on huolellista sekä kielen että kehollisuuden näkökulmasta. Pienenä miinuksena on epätarkkuus *sekvenssi*-käsitteen käytössä: Jokipohja esittää, että fokuksessa ovat sellaiset kysymykset, jotka aloittavat uuden sekvenssin. Kuitenkin *kysymys* on aina vierusparin etujäsen ja siten sekvenssin ensimmäinen vuoro (Schegloff 2007) – ei siis ole erikseen kysymyksiä, jotka aloittavat uuden sekvenssin, ja sellaisia, jotka eivät aloita. Paikallaan olisi kenties ollut puhua uutta puheenaihetta aloittavista tai keskustelua uudelleen suuntaavista kysymyksistä. Kirjallisuudesta ei myöskään löydy tukea ajatukselle siitä, että uutta aloittavat kysymykset loisivat vahvemman vastauspaineen kuin edelli-

sen vuoron varaan rakentuvat, kuten kirjoittaja esittää (s. 66).

Niina Liljan, Riku Laakkosen ja Terhi Tapanisen kirjoittamassa luvussa ”Humoristiset keinot sosiaalisen sirkuksen leikkiyhteisössä” tarkastellaan maahanmuuttajille tarkoitettuja niin sanottuja sosiaalisen sirkuksen työpajoja. Kuten Jokipohjan tutkimuksessa aineisto kerättiin paitsi videoimalla myös etnografisesti: tutkijat osallistuiivat itse työpajojen toimintaan. Kyse on edellisessä luvussa esitellyn kokkauskurssin tapaan pedagogisesta tilanteesta, jossa kielen sijaan keskiössä ovat erilaiset keholliset osallistumisen tavat. Artikkelissa pohditaan leikin, huumorin ja tilanteiden tekijöiden vaikutuksia siihen, kuinka suomen kielen taidossaan alkeistasolla olevat henkilöt voivat osallistua sirkustoimintaan merkityksellisellä tavalla. Luvun sanoma on kuitenkin moniaalle haarova. Selvemmin esimerkiksi kielen ja kehollisuuden yhteispeliin fokusoiva asetelma olisi voinut olla lukijalle helpommin hahmotettava, vaikka artikkeli onkin hallittu ja ratkaisunsa huolellisesti perusteleva kokonaisuus.

Niina Liljan ja Terhi Tapanisen artikkelissa ”Raksalla suomea oppimassa: ymmärtämisen helppous, muistamisen vaikeus ja legenda kirjoittavasta opiskelijasta” tarkastellaan kielen ja ammatillisten käytänteiden samanaikaista oppimista rakennusalalla. Aineisto kerättiin etnografisesti haastatteleamalla ja havainnoimalla opiskelijaryhmää, joka tutustuu kotoutumiskoulutuksessa rakennusalan ammattiopintoihin. Tilanteet myös videoitiin ja niitä katsottiin jälkikäteen yhdessä opiskelijoiden kanssa. Tutkijoiden huomio kiinnittyy erityisesti siihen, miten työharjoittelun aikana tarjoutuu mahdollisuuksia käyttää ja oppia suomea. Luvussa ei keskitytä mihinkään tiettyyn vuorovaikutuskäytänteeseen, vaan analyysi perustuu lähinnä haastatteluiden sisältöön. Tutkimuksen kohteena ovat näin

ollen opiskelijoiden ja opettajien *käsi-tykset* kielen oppimisen ja käytön mahdollisuuksista. Haastattelussa näkyi esimerkiksi se tiukkaan istuva ajattelumalli, että oppimisessa on kyse ennen kaikkea yksilön omasta panostuksesta. Kirjoittajat pitävät ajattelutapaa yksipuolisena, sillä se ”jättää kertomatta sen, että usein oppimisessa kuitenkin tarvitaan yhteisön tukea” (s. 144).

Kirjan kolmannen osan aloittavassa Niina Liljan artikkelissa ”Jaetut kokemukset ja tunteet: kielitaitokertomukset” analysoidaan vähän tutkittuja institutionaalisia ohjauskeskusteluja, joissa käydään läpi maahanmuuttaja-asiakkaan kotoutumissuunnitelmaa. Analyysi kohdistuu kerrontajaksioihin – eli tiettyyn vuorovaikutuskäytäntöeseen –, joissa asiakkaat selittävät kielitaitoon ja kielenoppimiseen liittyviä onnistumisiaan ja epäonnistumisiaan. Kirjoittajan mukaan kielitaidosta ja vuorovaikutuskompetenssista kertoo se, että kielenoppija koostaa useista vuoroista kertomuksen suomeksi – kehollisuudella ja eleillä on tärkeä rooli etenkin kertomusten huippukohdissa. Kriittinen lukija kuitenkin pohtii, vaaniiko analyysissä ylitulkinnan vaara: vaikka esimerkkien (joita on vain kaksi) kielenkäyttäjät selvästi pyrkivät tuottamaan kertomuksen, erityisesti esimerkiksi 2 syntyy vaikutelma, että kirjoittaja joutuu paikkaamaan aukkoja voidakseen käsitellä hajanaisista vuoroista koostuvaa puhejaksoa kertomuksena.

Teoksen kaksi viimeistä empiiristä lukuja, jotka ovat kirjoittaneet Laura Eilola ja Terhi Tapaninen, poikkeavat muista lähestymistavoiltaan ja tavoitteiltaan. Ensimmäisessä näistä (”Torilla tavataan: pedagogisen torikokeilun valmistautumisvaihe”) raportoidaan luku- ja kirjoitus-taidottomien ryhmässä tehty opetus-kokeilu vaihe vaiheelta. Kokeilussa opiskelijat valmistautuivat ensin aitoon kielenkäyttötilanteeseen – torilla asiointiin – ja kävivät sitten torilla esimerkiksi

ostamassa kahvia, minkä jälkeen videoitua ostotapahtumaa puitiin yhdessä. Kokeilun tavoitteena oli yhtäältä saada opiskelijat huomaamaan, miten arjen tilanteista voi tehdä oppimistilanteita, ja toisaalta opettaa opiskelijoille oppimistaitoja. Artikkelissa painotetaan erityisesti autenttisiin kielenkäyttötilanteisiin valmistautumisen tärkeyttä.

Samojen tekijöiden toinen artikkeli (”Kahvi mukaan: kielellisten ilmausten ja eleiden yhteispeli pedagogisen torikokeilun jälkipuintivaiheessa”) keskittyy samaisesta torikokeilusta tehtyihin havaintoihin, mutta fokus on siinä, miten eleet auttavat kielellisten ilmausten, etenkin sanaston, muistamisessa. Kehollisten resurssien tutkimusta on aikuisten luku- ja kirjoitus-taidottomien ryhmistä vasta vähän, mutta Eilola (2020) on myös aikaisemmassa tutkimuksessaan osoittanut eleiden tärkeän roolin yhteisen ymmärryksen rakentamisessa. Luvussa kuvataan, miten opiskelijoille relevantti ilmaus *saa(n)ko (sen) mukaan* esiintyy kokeilun eri vaiheissa taltioiduissa tilanteissa. Ilmaukseen liittyy opettajalla ja opiskelijoilla toistuvasti ele, jossa käsi vetää rinnan korkeudella kuvitteellisen kahvikupin kohti puhujaa. Analyysissä osoitetaan, kuinka sanaa *mukaan* ja siihen liittyvää elettä toistuvasti nauhoituksista tarkkailemalla ja analysoimalla sana jää lopulta kielenpuhujien käyttöön. Olisi ollut kiinnostavaa tietää, oliko eleen hyödyntäminen tietoinen osa *mukaan*-sanan opetusta ja oppimista vai intuitiivisesti hyödynnetty ja vasta jälkikäteen havainnoitu käytänne.

Teoksen päättävä luku 9 (”Loppukaneetteja: suomen kielen oppimisen mahdollisuuksista ja mahdottomuuksista”) paitsi kokoaa lyhyesti eri lukujen keskeiset havainnot myös pohtii niiden yhteneväisyyksiä yleisemmältä tasolta. Luku nimeää kolme keskeistä kielen käytön ja oppimisen mahdollistajaa, jotka analyysissä nousevat esiin: vuorovaikutuskumppanit, kehollisuus ja oma-

aloitteisuus. Mahdollistavat tekijät ovat nousseet aiemminkin sosiokulttuurisen kielenoppimisteorian tutkimuksissa esiin. Oma-aloitteisuus taas liittyy vahvasti toimijuuden käsitteeseen, josta muun muassa van Lier (2008) on kirjoittanut. Kehollisuudesta kielenoppimisprosessissa sen sijaan on vähemmän tutkimusta. Luvussa käsitellään myös niitä tekijöitä, jotka vaikeuttavat suomen oppimista ja käyttöä. Kirjoittajat korostavat, että tarvitaan lisää tietoisuutta siitä, että kieltä ei opita vain kurssilla vaan arkisissa tilanteissa ja vapaa-ajalla. Kielen käyttöön tulisi tarjota enemmän mahdollisuuksia, ja tämä pyyntö kohdistetaan ennen kaikkea kantasuomalaisille. Kynnys suomen kielen käyttämiseen on korkea, jos ympäröivät yhteisöt eivät siinä tue.

Kokonaisuutena loppuluku painottuu siis osatutkimusten havaintojen sovellettavuuteen kotoutumispolitiikan ja kielen oppimismahdollisuuksien näkökulmasta. Paikkansa olisi ollut myös kokoavalle käsitteilylle siitä, mitä erilaisten menetelmien yhdistämisestä opittiin (esim. etnografian tai haastattelujen yhdistämisestä vuorovaikutusanalyysiin tai tutkijoiden läsnäolosta tutkittavissa tilanteissa), mikä on teoksen kontribuutio multimodaalisen keskustelunanalyysin alalla tai millaisia uusia avauksia tekijät katsovat tehneensä. Nämä tutkimukselliset implikaatiot jäävät harmillisesti kokonaan käsittelemättä loppuluvussa, vaikka Liljan perusteellinen menetelmäluku teoksen alussa sekä tarkat perustelut aineistojen ja menetelmien valinnassa kautta linjan antoivat sellaista odottaa. Lisäksi takakannessa luvataan ”menetelmällisiä pohdintoja”, joiden osuus loppuluvussa jää kuitenkin vaatimattomaksi.

Lopuksi

Liljan ja kumppaneiden teos antaa tapaus-tutkimusten kautta monipuolisen ja havainnollisen katsauksen siihen, mitkä te-

kijät mahdollistavat ja toisaalta hankaloittavat aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen käyttöä ja oppimista. Teoksen tutkimuksellisena pääantina on viitoittaa suuntaa sille, miten luokan ulkopuolista kielenoppimista voi tutkia. Kirja tarjoaa arvokasta metodista tukea vastaavaan tutkimukseen ryhtyvälle. Lisäksi se sisältää perustietoa keskustelunanalyysin ajattelutavoista ja joistakin peruslöydöksistä (esim. kysymysten funktioista, kerronnan jäsentymisestä ja eleistä). Analysoitavien vuorovaikutuskatkelmien esittäminen sarjakuvan avulla on myös ratkaisu, josta toivottavasti otetaan mallia – kunhan sen rajoitukset puheen ajallisen ulottuvuuden kuvaamisessa sekä puheen ja eleiden suhteuttamisessa toisiinsa huomioidaan.

Analyysit eleiden ja kehollisuuden vaikutuksesta kielenoppimiseen tuovat uutta tietoa oppimisesta ja toisaalta myös vahvistanevat monen suomea toisena kielenä opettavan omia käytännön havaintoja. Tehokkaana oppimisen tapana teoksessa esitetään prosessimainen valmistautuminen johonkin luokan ulkopuoliseen kielenkäyttötilanteeseen ja sitä seuraava reflektio. Teoksessa kehoitetaan myös yleisesti keskustelemaan oppijoiden kanssa kielen oppimiseen liittyvistä näkemyksistä sekä kielenoppimisen strategioista – näkemykset ohjaavat oppimista, ja strategioita puolestaan tarvitaan, kun kieltä käytetään ja pyritään ymmärtämään. Teoksen esimerkit sysäävät myös miettimään oppimateriaaleja: eikö niissäkin tulisi ottaa malliksi vielä enemmän oikeat vuorovaikutustilanteet, joissa materiaalinen ympäristö, eleet ja ilmeet ovat läsnä? Harvoin esimerkiksi arkista dialogia käydään niin, että kuulisimme vain äänet, kuten suomen oppimateriaaleissa usein on, vaan saamme apua tilanteen ymmärtämiseen monista muistakin kuin kielellisistä vihjeistä (mm. aika, paikka, paikassa olevat esineet, osallistujien kehollisuus).

Kokonaisuutena arvioiden teos on pääosin hyvin yhtenäinen: tapaustutki-

mukset aikaavieneine nauhoituksineen on laadittu tekijäryhmän tiiviissä yhteistyössä (kirjoittajasubjektina onkin aina *me*, vaikka nimettyjä kirjoittajia olisi vain yksi), menetelmät ovat pääosin samoja ja tutkimuksen kohteena on tietty maahanmuuttajaryhmä. Tiettyä hajanaisuutta teokseen tuo se, että yksittäiset artikkelit pyrkivät osallistumaan varsin moniin eri keskusteluihin (esim. kotoutumispolitiikka, kielenkäytön ja kielen oppimisen kehollisuus, kontribuutio tietyn vuorovaikutuskäytänteen tutkimukseen). Yksittäisten tutkimusten kulun ja aineistojen kuvaukset sekä analyysit ovat myös välillä varsin seikkaperäisiä, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta mutta voi olla lukukokemuksena jossain määrin raskas, varsinkin vuorovaikutustutkimukseen perehtymättömälle. Yleisesti ottaen teoksen argumentointia on kuitenkin helppo seurata ja lukukokemus on miellyttävä. Teoksesta hyötyvät varmasti niin multimodaalisesta keskusteluanalysistä ja kielenoppimisesta kiinnostuneet opiskelijat ja tutkijat kuin opettajat, jotka etsivät uusia tapoja tukea luokan ulkopuolista kielenoppimista. Teoksella on myös paikkansa tärkeänä yhteiskunnallisena puheenvuorona kotoutumispolitiikkaan.

AINO KOIVISTO

EMMI POLLARI

etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Aino Koivisto on suomen kielen dosentti Helsingin yliopistossa. Emmi Pollari on Suomen kielen ja kulttuurin yliopisto-opettaja Helsingin yliopistossa.

Lähteet

EILOLA, LAURA 2020: Keholliset ja materiaaliset sananselityssekvenssit aikuisten S2-lukutaito-opiskelijoiden luokkahuonevuorovaikutuksessa. – *Virittäjä* 124 (2) s. 243–277 <https://doi.org/10.23982/vir.77994>

- HARJUNPÄÄ, KATARIINA – MONDADA, LORENZA – SVINHUFVUD, KIMMO 2019: Multimodaalinen litterointi keskusteluanalysissa. – *Puhe ja kieli* 39 (3) s. 195–220.
- KOTILAINEN, LARI – KURHILA, SALLA – KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 2019: *Kielenoppiminen luokan ulkopuolella*. Tietolipas 262. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KURHILA, SALLA – KOTILAINEN, LARI – KALLIOKOSKI, JYRKI 2019: Johdatus luokkahuoneen ulkopuoliseen kielenoppimiseen. – Lari Kotilainen, Salla Kurhila & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Kielenoppiminen luokan ulkopuolella* s. 7–30. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LIER, LEO VAN 2008: Agency in the classroom. – J. P. Lantolf & M. E. Poehner (toim.), *Sociocultural theory and the teaching of second languages* s. 163–186. Sheffield: Equinox.
- LILJA, NIINA – PIIRAINEN-MARSH, ARJA 2019: Connecting the language classroom and the wild. Re-enactments of language use experiences. – *Applied Linguistics* 40 (4) s. 594–623. <https://doi.org/10.1093/applin/amx045>.
- MONDADA, LORENZA 2014: The local constitution of multimodal resources for social interaction. – *Journal of Pragmatics* 65 s. 137–156.
- SCHEGLOFF, EMANUEL 2007: *Sequence organization in interaction. A primer in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WAGNER, JOHANNES 2015: Designing for language learning in the wild. Creating social infrastructures for second language learning. – Teresa Cadierno & Søren Wind Eskildsen (toim.), *Usage-based perspectives on second language learning* s. 75–102. Berlin: De Gruyter Mouton.